

گذر از شهروند به شهروند مسئول در دانشگاه

(احمد عباسی، نوشین عباسی¹)

چکیده

در این مقاله راهکارهایی که در یک دانشگاه برای تربیت شهروند مسئول و یا تغییر شهروند به شهروند مسئول باید به کار گرفته شود، مورد بررسی قرار گرفت. همچنین به این سؤالات پاسخ داده شد که دانشگاه با به کار بردن چه شیوه‌هایی می‌تواند به نمونه‌ی عینی شهروند مسئول برسد و شهروند مسئول چه ویژگی‌هایی دارد؟ امر به معروف و نهی از منکر، مبنا و معیار پایدار در وصول پاسخ‌ها بوده است.

روش پژوهش با روش توصیفی تحلیلی به اطلاعات و نتایج مورد نظر دسترسی حاصل شد. روش گردآوری اطلاعات: از روش مطالعه‌ی کتابخانه‌ای استفاده شد و به طریق فیش نویسی با مراجعه به منابع مختلف، داده‌های لازم یعنی روش‌های گوناگون تربیت و آموزش شهروند مسئول با تأکید بر امر به معروف و نهی از منکر، جمع‌آوری شد.

یافته‌ها: اعتماد سازی، خودباوری، آسان‌گیری تذکر زبانی، آموزش‌های عملی، برهان و حکمت، طرح سؤال، پاداش، برهان و استدلال و امثال این‌ها، نمونه‌های روش‌های به دست آمده است.

با جمع‌بندی راهکارهای بدست آمده، این نتایج حاصل شد که اعتلای شخصیت، با استدلال، متقاعد نمودن و ایجاد باور، قبول امر به معروف و نهی از منکر، و تشویق درونی و برقراری ارتباط صحیح و تقویت رفتارهای مطلوب و تعامل، عوامل مؤثر در تربیت شهروند مسئول بوده است. رعایت اصول روانشناسی هم بر سرعت فعالیت‌های امر به معروف و نهی از منکر می‌افزاید.

واژگان کلیدی: امر به معروف و نهی از منکر، شهروند، شهروند مسئول، شهروندی، برهان و حکمت.

مقدمه:

امر به معروف و نهی از منکر هم از نشانه‌های بارز شهروند مسئول و هم اساس و پایه تربیت و آموزش یک شهروند مسئول به حساب می‌آید. این دو فریضه ضامن اجرای بقیه وظایف فردی و اجتماعی است.

امر به معروف و نهی از منکر با مضمون‌های یکسان، تعاریف فراوانی دارد. در احکام دین به تمام واجبات و مستحبات معروف و به تمام محرّمات و مکروهات، منکر گفته می‌شود.

«هر کار خیر و پسندیده که عقل و شرع آن را خوب و برتر و دارای رجحان می‌داند، معروف است و عکس آن، منکر» (بسیج و همکاران، 1387. ص 151). تأکید بر این است که مصداق‌های امر به معروف و نهی از منکر باید شناخته شده و با عقل و شرع هماهنگ باشد.

¹ - عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرکرد .

انسان در کلام الله مجید به دو گونه توصیف شده است. از یک طرف به موجودی ضعیف، بخیل، ستمگر، جاهل، ناسپاس، طغیانگر، فخر فروش، عجول، مغرور و از طرف دیگر به موجودی برگزیده که دارای روحی است ملکوتی و خدا آشنا و کمال طلب. استعداد تکامل در انسان به حدی است که فرشتگان الهی از نیل به آن مقام ناتوانند، به همین جهت، ملائکه مأمور می شوند در برابر او سجده کنند و سر انجام به خلیفه الله معروف شده است (نوروزی - 1384 ص 58).

با دقت در گفتار فوق، شهروند مسئول بودن یا عمل به وظایف و تکالیف شهروندی، راه دشواری نیست، زیرا خدای تعالی، استعداد ها، توان مندی ها و امکانات فراوانی به طور فطری در نهاد انسان قرار داده است که بالقوه وسیله تکامل و تعالی و سعادت او است. اگر این توان مندی های خدادادی در مسیر صحیح خود قرار بگیرد، تعالی فرد و جامعه به دنبال دارد و اگر در مسیر انحراف قرار بگیرد، نابودی، پی آمد آن است. امر به معروف و نهی از منکر، وسیله ای است برای شهروند مسئول شدن، شهروند مسئول باقی ماندن و آگاهی دادن به دیگران جهت حرکت در مسیر صحیح.

انسان موجودی اجتماعی است و عضو هر جامعه ای که باشد از یک پیشینه ی فرهنگی، تاریخی، سیاسی و اجتماعی تأثیر پذیرفته است. ادامه این زندگی اجتماعی مستلزم رعایت حقوق و وظایف شهروندی است و رسالت دانشگاه هم که خود نهادی برخاسته از این جامعه است باید دین خود را از نظر تربیت شهروند مسئول برآورده سازد.

هدف اصلی یا کلی این نوشته، بررسی راه و روش های تربیت شهروند مسئول در دانشگاه است؛ و هدف فرعی این است که شهروند مسئول چه ویژگی هایی دارد؟

تربیت شهروندی، فرایندی است که فرد انسانی را برای زیستن مسئولانه، خلاقانه، قانون مدارانه، ارزشمندانه و آگاهانه در جامعه آماده می کند. فردی که در این مسیر قرار می گیرد، در عین مشارکت فعالی که در زندگی اجتماعی و نهاد های جمعی دارد، ارزش های اخلاقی و دینی و هنجارهای فرهنگی جامعه را هم در خود درونی می کند (شرفی، طاهر پور، 1387، ص 49).

مسئله اصلی گزارش علمی پیوست به این صورت قابل بیان است که دانشگاه چگونه و با چه شیوه ها یا راهکارهایی می تواند با تکیه بر امر به معروف و نهی از منکر، اعضاء خود را به شهروندانی مسئول، تغییر رفتار دهد و یا آنانی که خود رعایت حقوق شهروندی را سرلوحه ی زندگی شخصی و شغلی قرار داده اند تمجید و تکریم نماید؟

اهدافی که در این نوشته مورد نظر است عبارت است از: رسیدن به تعاریفی مستند و قابل قبول از مفاهیم شهروند، شهروند مسئول و حقوق و وظایف شهروندی بررسی و ارائه ی روش هایی که در دانشگاه به کار گرفته شود تا بتواند اعضاء خود را به شهروندانی مسئول تبدیل نماید. با توضیحاتی مرتبط، امر به معروف و نهی از منکر به عنوان مبنای نظری و عملی هر اقدامی در تربیت شهروند مسئول معرفی شود.

راه و روش هایی با تکیه بر علوم دینی و فلسفه تربیت در اسلام، روانشناسی و جامعه شناسی مورد بحث قرار می گیرد که نمونه ی آن ها روش های: علمی، خطابی، زبانی، پرسشی، مشارکتی، ارتباطی، الگویی و انگیزشی است و این که شهروند مسئول چه ویژگی هایی دارد؟

تأکید بر امر به معروف و نهی از منکر به عنوان زیر بنای تربیت شهروند مسئول در دانشگاه، محتوای هر کدام از روش های معرفی شده در این مقاله است و در حقیقت ضامن اجرای این رسالت و مصداق های تکالیف و وظایف شهروند مسئول خواهد بود.

مقاله حاضر با روش توصیفی تحلیلی به انجام می رسد بنابراین فرضیه ای توصیفی با این عبارت: «دانشگاه با بررسی و مقایسه و تطبیق روش های تربیت دینی، روش های مطرح در روانشناسی، جامعه شناسی، علوم تربیتی و مصداق های امر به معروف و نهی از منکر می تواند به روش های کار آمد در تربیت و آموزش شهروند مسئول برسد» تعیین کننده مسیر فعالیت محقق می باشد.

شرحی کوتاه بر امر به معروف و نهی از منکر:

آیه الله مظاهری، معلم اخلاق و ریاست حوزه علمیه اصفهان در زمینه امر به معروف و نهی از منکر و حقوق شهروندی دیدگاه خود را در کتابی با عنوان «شهروند مسئول» بیان فرموده است که پاراگرافی از آن به شرح زیر ارائه می گردد:

مسلمانان وظیفه دارند تا افراد ناآگاه و سهل انگار را که وظایف دینی خود را انجام نمی دهند، به بهترین راهی که در آنان مؤثر است، به انجام دادن کار پسندیده امر کنند.

«کسی که با انجام دادن کاری ناپسند به خود و جامعه اش زیان می رساند، باید از کار او جلوگیری به عمل آید و چه بسا سکوت افراد صالح موجب ادامه یافتن منکر یا گسترش فساد در جامعه شود. همان گونه که با شیوع بیماری در جامعه، ابتلای به آن گسترش پیدا می کند و از این رو جلوگیری کردن از سرایت بیماری های اخلاقی نیز چنین است و در صورت اهمیت ندادن به آن ها ممکن است فساد در جامعه شیوع پیدا کند. بنابراین، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه ای عمومی است و بر یک مسلمان واجب است. این وظیفه در جامعه اسلامی برای نهادهای عمومی و سازمان های دولتی بیشتر احساس می شود.» (مظاهری، بی تا، ص 10)

تعریف امر به معروف و نهی از منکر:

«آن چه را عقل و شرع نیکو می داند، معروف می نامند که در دایره ی احکام تکلیفی، همان واجب است. آنچه را عقل و شرع ناپسند می داند، منکر می نامند و در احکام تکلیفی، حرام و مکروه می باشد» (تحریرالوسیله به نقل از محدث 1383، ص 67)

کن بالمعروف أمراً و عن المنکر ناهياً و بالخیر عاملاً و للشر مانعاً (غررالحکم و دررالحکم به نقل از محمد مظاهری

امر به معروف کن و نهی از منکر نما، به کار خیر عمل کن و از کار بد مردم را باز دار. محمد مظاهری (1387) در پیشگفتار کتاب نظارت نخبگان نکته ای به این مضمون آورده اند: . . خداوند متعال همانگونه که خود را در هدایت بندگان به سوی سعادت راستین مسئول می داند، این مسئولیت را متوجه بندگان هم می داند، ابتدا رسولان و اولیاء الهی و سپس عالمان دینی و آن گاه روشنفکران و اندیشمندان جوامع بشری. اجرای امر به معروف و نهی از منکر در جامعه کنونی مستلزم شناخت و بینش هر چه بیشتر شهروندان است. شهروند مسئولی که خود از امر به معروف و نهی از منکر استقبال می کند، در اجرای آن هم همه جوانب روش های عقلانی را بابد بشناسد و با هوشیاری کامل، معروف و منکر را درک کند، آن گاه به عنوان شهروند مسئول، در پی اجرای فریضتین باشد.

تعریف شهروند Citizen:

شهروند یعنی عضو یک اجتماع سیاسی که دارای حقوق و وظایفی در ارتباط با این عضویت است. (آنتونی گید، مترجم، صبوری، 1382 ص 795)

تعریف شهروندی ship Citizen:

شهروندی یعنی روش زیستن در یک شهر بر طبق اصول و قواعد و قوانین خاص.

(شریفی، طاهر پور، 1384 ص 50)

شهروندی همراه با مسئولیت پذیری یک ویژگی بارز انسانی است که از نیاز انسان به همراهی مسالمت آمیز با دیگران، آگاهی نسبت به حقوق و وظایف خود و حقوق و وظایف دیگران، وجود اخلاق مشارکت جویانه، مسئولیت پذیرانه و آگاهانه و فعال پدید می آید. شهروند مسئول به خود انسانی که متکی بر ارزش های الهی است روی می آورد و ارزش های اسلامی را فرا راه خود قرار می دهد. رعایت ارزش های اخلاقی و دینی شرط اساسی ادعای شهروند اسلامی است. در فرهنگ اسلامی، شهروندی به دست یابی فرد به هویتی نوید می دهد که آن فرد هویت یابی خود را مدیون بینش اسلامی، پای بندی به اصول دینی، ادای فرایض، آگاهی و عمل به تعالیم اسلامی و رعایت ارزش ها و هنجارهای اجتماعی و حفظ روابط با اجتماع و قبول و احساس مسئولیت می داند. (همان، ص 52)

شهروند مسئول:

شهروند مسئول عبارت است از کسی که نه تنها در مجتمعی زیستی (شهر) زندگی می کند بلکه مجموعه ای از قوانین، فعالیت ها، رابطه با سایر شهروندان، با مدیران شهر، با نهاد ها، ارزش ها، تکالیف مشارکت ها، همکاری ها را با دیگر اعضا دارد و در تصمیم گیری ها، ایفای نقش می نماید و در موقعیت های مقتضی امر به معروف و نهی از منکر را سر لوحه زندگی اش قرار می دهد و به هنجارهای جامعه احترام می گذارد.

مؤلفه های شهروند مسئول در جامعه ی اسلامی:

مؤلفه ها یا ویژگی های شهروند مسئول، صفات و توان مندی هایی است که عضو جامعه خود را با آن نشانه ها معرفی می کند. خصوصیات مورد نظر به شرح زیر قابل بیان است:

- 1- اعتقاد به مبانی اسلامی، آگاهی از تعالیم اسلامی و عمل به فرایض اسلامی.
- شهروند مسئول، مناسک عبادی را اجرا می کند و در مناسکی که جنبه جمعی دارد تعاملات اجتماعی را با دید اعتقادی و دینداری دنبال می کند. در برابر برادران دینی و غیردینی آن چه را که تعالیم اسلامی تأکید نموده انجام می دهد و از آن چه را که تحریم نموده، دوری می کند، امر به معروف و نهی از منکر فرا راه او است.
- 2- شناخت اصول و مقررات و بایدها و نبایدهای نهادی که عضو آن است.
- نهاد خانواده، نهاد مدرسه، نهاد دانشگاه و هر نهادی که شهروند عضوی از آن است باید آیین نامه ها و مقررات آن نهاد و سازمان یا عرف آن جامعه، چه کوچک و چه بزرگ را بشناسد و خط مشی خود قرار دهد.
- 3- شناخت فرهنگ جامعه و باور آن فرهنگ:
- فرهنگ هر جامعه، تاریخ آن جامعه را هم در بردارد. شهروند مسئول به این فرهنگ پای بند است. پای بندی به فرهنگ، هویت فرد را بیشتر نمایان می سازد.
- 4- شهروند مسئول به اولین نهاد نشان دهنده شهروند مسئولیت شناس یعنی خانواده وابسته است. نهاد خانواده را محترم می شمارد. به فرهنگ و ارزش ها و سنت خانواده پای بند است.
- 5- شهروند مسئول تهاجم فرهنگی را می شناسد.
- شهروند مسئول به عواقب تهاجم فرهنگی مانند بحران هویت، ابتذال اخلاقی، انحراف فکری، انحراف از معیارهای جامعه، لرزان شدن بنیاد خانواده، سستی باورهای دینی و فرهنگی واقف است و یکی از راه چاره ها را امر به معروف و نهی از منکر می داند.
- 6- شهروند مسئول در پی گسترش آگاهی است.
- شهروند مسئول باید آگاهی یا معلومات عمومی به حد نیاز را داشته باشد و چون بحث این مقاله، شهروند مسئول دانشگاهی است، ضرورت دارد که آگاهی و علم تخصصی را به دست آورد.
- 7- شهروند مسئول، آگاه، هشیار، دقیق، تیزبین، آینده نگر، مشارکت پذیر و دلسوز و یاور دیگران است.
- 8- شهروند مسئول قانون مدار است.
- 9- شهروند مسئول، خلوص دارد، صمیمی است و از تحقیر و تبعیض و تکبر و افراط و تفریط پرهیز می کند.

شیوه های امر به معروف و نهی از منکر در دانشگاه یا راهکار تربیت شهروند مسئول:

در جا به جای سطور این نوشته به امر به معروف و نهی از منکر و شهروند مسئول به عنوان دو واژه کلیدی مرتبط اشاره شده است. پیام و کاربرد و اعمال دو واژه مذکور مکمل و لازم و ملزوم یکدیگرند. به تعبیری می توان گفت شهروند مسئول، گیرنده و اجراکننده ی امر به معروف و نهی از منکر است. امر به معروف، عمل به پسندیده های

مورد قبول عقل و شرع را یاد آوری می کند و نهی از منکر، ترک و دوری از غیر ارزش ها و ناپسندیده های عقل و شرع و ممنوع هاست. بنابراین، شهروند مسئول شدن آحاد جامعه در هر جامعه ای که حضور داشته باشند، خصوصاً دانشگاه، نیاز به آموزش دارند. محتوای برنامه آموزشی شهروند مسئول شدن را، مصداق ها و شرایط امر به معروف و نهی از منکر تعیین می کنند، اما این آموزش یا انجام و اجرای دو فریضه نیاز به شیوه و روش دارد تا زمینه رشد افراد به طرف شهروند مسئول شدن فراهم گردد. در صفحات بعد شیوه های تربیتی مؤثر توضیح داده می شود.

در تربیت شهروند مسئول بعد از خانواده، سازمان های آموزشی، مهمترین هستند. در بسیاری از جوامع، که جامعه ایرانی هم جزء آن است، هر فردی حدود دو دهه از عمر خود را به صورت برنامه ریزی شده در سازمان های آموزشی می گذراند که آخرین پله های آن تحصیلات دانشگاهی است. با توجه به بحث فوق، رسالت دانشگاه در تربیت شهروند مسئول با زیربنا قراردادن امر به معروف و نهی از منکر رسمیت پیدا می کند. شیوه هایی که ذیلاً ارائه می گردد برگرفته از داده های تربیت دینی، روانشناسی و جامعه شناسی است. برخی از شیوه های مورد اشاره کاملاً اجرایی و عینی و برخی دیگر بر تغییر درونی و شخصیتی تأکید دارند و مواردی هم به ویژگی های سازمان یا مجری اشاره دارد.

1 - هماهنگی و هم سوئی برنامه های افراد و دوائر دست اندرکار تربیت و تهذیب رفتاری و اخلاقی در دانشگاه در صورتی امر به معروف و نهی از منکر کارآیی مورد انتظار را خواهد داشت که در مشخص شدن مصداق ها و راهکارها و زمان اجرا و برنامه ریزی ها، مشورت و همانندی وجود داشته باشد. درک یکسان از شرح وظایف و تکالیف شهروند مسئول در هر سازمان آموزشی خصوصاً دانشگاه شرط پیشرفت است. هر قسمت از دانشگاه یا هر سازمان دیگر که رسالتی در تربیت شهروند مسئول دارد باید روش ها و چهارچوب هایی هماهنگ داشته باشند.

2 - تذکر و تقویت بنیه دینی و رشد باور به امر به معروف و نهی از منکر: وجود روحیه دینی که در اعضاء دانشگاه یا هر شهروندی وجود دارد باید به طرق گوناگون از برگزاری اعیاد مذهبی تا مراسم دیگر، زیارت ها، بازدیدها، مسابقات، طرح سؤال، تشویق، سخنرانی و . . . یادآوری گردد. با روش الگویی و مشاهده ای، بنیه دینی تقویت گردد. با توضیح و تشریح مصداق های امر به معروف و نهی از منکر، باور و بینش و بصیرت شهروندان گسترش یابد. خلوص و باور دست اندر کاران، ضامن اجرای بند فوق است.

3 - ارتباط با خانواده: تربیت شهروند مسئول در دانشگاه امری است پویا و متغیر. اگر تربیت شهروندی بر روی یک پیوستار قرار بگیرد، نقطه آغازین پیوستار، خانواده است و شهروندی خانواده اولین شهروندی است که تجربه می کند و وظایف شهروند مسئول را می آموزد (شرفی، طاهر پور، 1387، ص 50)

4 - نهاد خانواده در جریان امر به معروف و نهی از منکر و تأکید های شهروند مسئول اجرا شده در دانشگاه باشد. اگر دانشگاه می خواهد تلاش هایش در زمینه امر به معروف و نهی از منکر و حقوق و وظایف شهروندی به

نتیجه برسد باید با خانواده های همه دانشجویان به طور اعم و با برخی از دانشجویان به اخص در تماس باشد و خانواده ها هم از هر چه در زمینه های فوق در دانشگاه می گذرد مطلع باشند.

5 - آموزش خانواده:

دانشگاه برای پیشبرد اهداف مطرح در این مقاله، می تواند خانواده ها را دعوت کند و در جلسات 2 ساعته، آموزش های لازم در قالب همکاری و همدلی و مشورتی ارائه دهد.

6 - اعتلای «عزت نفس» دانشجویان:

دانشگاه از روانشناسان، مشاوران یا رشته های تخصصی علوم تربیتی کمک بگیرد تا راه های برخورداری از عزت نفس بالا را به دانشجویان آموزش دهند.

«عزت نفس ضعیف، تسلیم شدن سریع را به دنبال دارد. افرادی که خود را ضعیف و دست کم می گیرند، آسان تر تحت تأثیر پیام های منفی قرار می گیرند»

(الیوت ارونون، مترجم، شکرکن 1386)

7 - اعمال امر به معروف و نهی از منکر غیر مستقیم:

انتظار، مقاومت می آورد. گاهی لازم است محتوای امر به معروف و نهی از منکر غیر مستقیم اجرا شود، اگر مستقیم باشد، آمادگی مقاومت به دلیل انتظار بیشتر می شود.

8 - استدلال، قدرت اثر بخشی امر به معروف و نهی از منکر را بالا می برد.

اگر مصداق های امر به معروف و نهی از منکر همراه با دلیل و منطق بیان شود، پذیرش بیشتری دارد. استدلال زمینه متقاعد شدن را افزایش می دهد. دامنه خشونت را کاهش می دهد. البته برای تعدادی از مردم، آموزش بهتر از استدلال است یعنی گروهی از شهروندان هوشمندی درک استدلال را ندارند و اینجاست که آموزش، ضرورت می یابد.

9 - توجه به برنامه درسی پنهان :

در سازمان های آموزشی خصوصاً دانشگاه علاوه بر استفاده از برنامه درسی رسمی باید به برنامه درسی پنهان هم توجه شود. فضای کلاس، فضای دانشگاه، فضای سبز، رفتار افراد گروه، مشارکت ها، همکاری ها، امکانات، همکاری ها، تفاوت های فردی اعضاء سازمان و امثال این ها در سرعت بخشیدن یا کند نمودن اهداف مؤثرند. برنامه درسی پنهان که در حد خود، فصلی از فصول بحث های تعلیم و تربیت است، اثر سوق دهنده و بازدارنده دارد.

10 - تذکر زبانی:

شیوه صراحت، اختصار، قاطعیت، اعتدال و متانت گفتار همراه با عطف لازم است. مهارت های گفتاری به اثر بخشی تذکرات کمک می کند. لحن تذکر زبانی مؤثر است (اکبری، 1386).

11 - تغافل:

به معنای خود را به نادانی زدن، ندیدن، نشنیدن و نبودن است. مسئله ای پیش می آید اما متولیان نادیده بگیرند. گاهی علت غرق شدن افراد در نابسامانی ها به دلیل عدم تغافل است (محدثی، 1381، ص 63).

12 - شخصیت دادن به افراد:

محترم شمردن، اعتماد داشتن، تشویق و تمجید، معرفی فعالیت های مثبت افراد به عبارت دیگر تکریم افراد، تأثیر امر به معروف و نهی از منکر را افزایش می دهد و شهروند مسئول را وظیفه شناس تر می کند (همان).

13 - آموزش عملی:

آموزش ها، محسوس و عینی باشد. آن چه آموزش داده می شود، مصداق و شاهد عینی داشته باشد. اگر بحث در مورد احترام گذاشتن است، توأم با احترام باشد (کریمی، 1385).

14 - استفاده از روش الگویی:

آن چه را که به عنوان تکلیف و وظیفه برای شهروند مسئول در نظر گرفته می شود و یا به عنوان امر به معروف و نهی از منکر در دانشگاه باید مورد تأکید باشد، موقعی بازده دارد که همان تکالیف و وظایف یا معروف و منکر در آموزش دهنده یا آمر و ناهی، عملاً مشاهده شود. به عبارت دیگر آمر و ناهی الگو و اسوه به حساب آیند.

حضرت امام صادق (ع) می فرماید «کونوا دعاه الناس باعمالکم» با عمل خود مردم را به خیر و حق دعوت کنید (گزارش جلسه پنجم کمیته امر به معروف و نهی از منکر واحد شهرکرد، 1387، ص 45).

15 - طرح سؤال:

به صورت های مختلف، طرح سؤال امکان دارد. دانشگاه می تواند جلسات پرسش و پاسخ در ارتباط با عناوینی که به زمینه معروف و منکر یا نشانه های شهروند مسئول، مربوط می شود، با اعلام قبلی تشکیل دهد. این جلسات با در نظر گرفتن زمان و مکان و موقعیت اجرا، مختلط یا به تفکیک جنسیت و فردی یا گروهی و بر حسب اقتضاء اجرا می شود. اما مجری یا اداره کننده جلسه باید متصف به اوصافی باشد که جذب کننده است، از احاطه علمی تا مدیریت و اخلاق اجتماعی.

16 - تشکیل جلسات بحث گروهی و تجزیه و تحلیل مسائل رفتاری:

در این جلسات، مسائل پیش آمده در ورطه آموزشی، تجزیه و تحلیل می گردد. اداره این جلسات با جلسات پرسش و پاسخ یا طرح سؤال تفاوت دارد. دقت و مهارت و تسلط بیشتری می طلبد. تعداد شرکت کنندگان در این گونه جلسات باید محدود باشد. 6 تا 20 نفر، یکی از پیشنهادها است (شعبانی، 1381، ص 273).

17 - به کارگیری اصول یادگیری و تغییر رفتار:

آمر و ناهی می توانند برای اصلاح و تغییر رفتار شهروند، اصول تغییر رفتار که در منابع روانشناسی یادگیری و پرورش مطرح می شود کمک بگیرند. سیف (1386)، یکی از روانشناسان کشور در کتاب روانشناسی پرورشی، اصول تغییر رفتار را به چهار دسته تقسیم می کند:

1 - روش های افزایش نیرومندی رفتارهای مطلوب.

- 2- روش های ایجاد رفتارهای مطلوب.
- 3- روش های نگهداری رفتارهای مطلوب.
- 4- روش های کاهش و حذف رفتارهای نامطلوب.
- هر کدام از چهار روش فوق شرح مبسوطی دارد.
- 18- تشویق :
- با شناخت موقعیت، توجه به تفاوت های فردی و شناخت شهروند و در نظر گرفتن امکانات و شرایط و ضوابط، تشویق انجام بگیرد. از تشویق عینی (پاداش و...) و تشویق عاطفی (شخصیت دادن و...) استفاده شود. تشویق عاطفی، اثر ماندگارتری دارد.
- 19- تقویت منفی:
- در بسیاری از موارد برای تغییر رفتار یا افزودن رفتار خوب، می توان از تقویت منفی استفاده نمود. یعنی محرک آزار دهنده که عامل بروز ناسازگاری است حذف گردد.
- 20- استفاده از جلسات مشاوره :
- 21- دعوت بعضی از شهروندان در دانشگاه یا غیر دانشگاه به اتاق مشاوره که غالباً مشاوره فردی است در به ثمر رساندن امر به معروف و نهی از منکر و تربیت شهروند مسئول، نقش بسیار مهمی دارد.

نتیجه گیری:

هدف کلی این مقاله، شناخت شهروند مسئول است و راهکارهای اجرای امر به معروف و نهی از منکر و تربیت شهروند مسئول در دانشگاه را دنبال می کند. شهروند مسئول، عضوی از جامعه است که حقوق و وظایفی دارد، در تصمیم سازی ها و تصمیم گیری ها شرکت دارد، ارزش های جامعه را رعایت می کند و در موقعیت های مناسب به امر به معروف و نهی از منکر می پردازد.

شهروند مسئول به مؤلفه هایی پای بند است؛ اعتقاد به مبانی اسلامی، قبول ارزش های خانواده، آگاه به ارزش های جامعه و عمل به ارزش ها، فرهنگ جامعه را باور دارد. مقررات نهاد مربوط به خود را می شناسد و به آن ها احترام می گذارد. سد راه تهاجم فرهنگی است و در پی دانش افزایی و همکاری با دیگر شهروندان است.

نتیجه بحث های ارائه شده این است که امر به معروف و نهی از منکر باید پسندیده ها و ناپسندها را معرفی کنند. شهروند باید خود را به اوصافی متصف نماید تا شهروند مسئول به حساب آید. که این اوصاف می تواند همان معروف ها باشد و معروف هایی که عقل و شرع قبول دارند. شیوه هایی جهت امر به معروف و نهی از منکر اثر گذار و تربیت شهروند مسئول بیان شده است که به تعدادی از آن ها اشاره می شود.

هماهنگی برنامه ها، تقویت و تذکار بینه دینی، ارتباط با خانواده، امر به معروف و نهی از منکر غیر مستقیم، اعتلای عزت نفس، توجه به برنامه درسی پنهان، آموزش علمی و الگویی، طرح سؤال، تشویق و تقویت منفی و امثال این ها.

این گفته هم مورد تأکید است که اجرای این شیوه ها نیازمند آبران و ناهیان مسلط و الگو و موقعیت شناس و آگاه دارد.

مخاطب مستقیم این نوشتار، دست اندرکاران اجرایی سازمان های آموزش عالی یعنی اساتید، روسا و معاونین و مسئولان دفاتر فرهنگی واحد آموزشی و کسانی می شود که به صورت رودررو با دانشجویان رو به رو هستند و مخاطبان غیر مستقیم هم، تمامی مدیران ستادی دانشگاه خواهند بود تا با عملیاتی نمودن یافته های این گزارش علمی و با اتکاء به امر به معروف و نهی از منکر به عنوان زیر بنا، همه ساکنان دانشگاه، شهروندانی مسئول شوند.

منابع:

- آنتونی کید، (1382)، جامعه شناسی، ترجمه ی منوچهر صبوری، تهران، نشرنی، چاپ هفتم.
- اکبری، محمد رضا، (1386)، احیاء امر به معروف، قم، نشر پیام آزادی، چاپ اول.
- الیوت ارونون، (1386)، روانشناسی اجتماعی، ترجمه ی حسین شکرکن، تهران، رشد، چاپ هجدهم.
- بسیج، احمد رضا و همکاران (1387)، نظارت نخبگان، شهرکرد، نشر سدرالمتنهی، چاپ اول.
- سیف، علی اکبر، (1386)، روانشناسی پرورشی، تهران، نشر آگاه، چاپ دهم.
- شرفی، محمد رضا و طاهر پور، محمد شریف، (1387)، نقش نهاد آموزشی در تربیت شهروندی، تهران، شورای انقلاب فرهنگی، نشریه مهندسی فرهنگی، سال دوم، شماره 16 و 15 فروردین و اردیبهشت.
- شعبانی، حسن، (1382)، مهارت های آموزشی و پرورشی، تهران، سمت، چاپ دوازدهم.
- کمیته امر به معروف و نهی از منکر واحد شهرکرد، (1387)، دفتر فرهنگی واحد شهرکرد، ص 45.
- کریمی، مرزبان، (1385)، درباره ی فرهنگ، شهرکرد، نشر سدرالمتنهی، چاپ اول.
- محدثی، جواد، (1381)، راه رشد (امر به معروف و نهی از منکر)، تهران، ستاد احیاء امر به معروف و نهی از منکر.

- مظاهری، حسین، (بی تا)، شهروند مسئول، شهر ری، دفتر فرهنگ اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر ری، ص 10.

- نوروزی، محمد، (1384)، آسیب شناسی رفتاری انسان از دیدگاه قرآن، مشهد، دفتر تبلیغات اسلامی خراسان، چاپ اول.

همایش ملی شهروند مسئول